

Grundlagsutskottet

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2022

INLEDNING

Remiss

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2022 (B 11/2023 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för betänkande.

Utlåtanden

Utlåtanden har lämnats av

- kulturutskottet KuUU 5/2023 rd
- framtidsutskottet FrUU 3/2023 rd
- lagutskottet LaUU 21/2023 rd
- social- och hälsovårdsutskottet ShUU 6/2023 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- riksdagens justitieombudsman Petri Jääskeläinen, riksdagens justitieombudsmans kansli
- biträdande justitieombudsman Maija Sakslin, riksdagens justitieombudsmans kansli
- biträdande justitieombudsman Mikko Sarja, riksdagens justitieombudsmans kansli.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Utskottets överväganden

(1) Enligt 109 § 2 mom. i grundlagen ger riksdagens justitieombudsman årligen till riksdagen en berättelse om sin verksamhet samt om rättskipningens tillstånd och om de brister i lagstiftningen som justitieombudsmannen har observerat. Justitieombudsmannens berättelse för 2022 lämnades till riksdagen i juni 2023. Berättelsen remitterades till grundlagsutskottet i september samma år. De övriga fackutskotten gavs tillfälle att yttra sig i ärendet senast den 13 december 2023.

(2) Kulturutskottet lämnade grundlagsutskottet ett utlåtande (KuUU 5/2023 rd) där man fäste uppmärksamhet vid bland annat de brister i studiemiljön och beslutsfattandet inom den grundläggande utbildningen som beskrivs i berättelsen. I lagutskottets utlåtande (LaUU 21/2023 rd) granskas rättegångarnas längd och straffprocesskedjan samt problemen inom brottspåföljdsområdet.

Betänkande GrUB 1/2024 rd

Framtidsutskottet fäster i sitt utlåtande (FrUU 3/2023 rd) uppmärksamhet vid problemen med de äldres ställning. Social- och hälsovårdsutskottet granskar i sitt utlåtande (ShUU 6/2023 rd) i synnerhet hur rättigheterna för barn, äldre och personer med funktionsnedsättning tillgodoses inom social- och hälsovården.

(3) I enlighet med väletablerad praxis har grundlagsutskottet i behandlingen av berättelser från justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman vanligen inte särskilt tagit ställning till de högsta laglighetsövervakarnas enskilda avgöranden eller ställningstaganden (se t.ex. GrUB 7/2023 rd, stycke 2, GrUB 11/2021 rd, stycke 13 och de betänkanden som det hänvisas till där: GrUB 16/2020 rd, GrUB 5/2018 rd, GrUB 1/2017 rd, GrUB 3/2016 rd, GrUB 8/2015 rd). Utskottet har betonat laglighetskontrollens oberoende och har således inte heller konstitutionellt ansett det vara helt korrekt att riksdagens fackutskott i sina utlåtanden till grundlagsutskottet behandlar enskilda klagomålsavgöranden (GrUB 16/2021 rd, stycke 18).

(4) Grundlagsutskottet inskräpper dessutom att utskottets uppgifter läggs fast i 74 § i grundlagen och andra grundlagsbestämmelser och att utskottet inte tar upp enskilda medborgares skrivelser till behandling (PeVP 13/2019 vp, § 10, se även PeVP 95/2018 vp, § 14). Enskilda medborgares begäranden om undersökning och omprövning eller klagomål och andra liknande skrivelser till utskottet som gäller riksdagens justitieombudsmans verksamhet föranleder alltså inga åtgärder i utskottet. Grundlagsutskottet är inte besvärinstans i fråga om justitieombudsmannens klagomålsavgöranden.

Berättelsens huvudsakliga innehåll

(5) Berättelsen från riksdagens justitieombudsman innehåller inlägg av justitieombudsmannen och biträdande justitieombudsmännen, en allmän översikt över justitieombudsmannainstitutionen under året samt avsnitt om dels de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, dels laglighetskontrollen inom olika sektorer. Berättelsen ger en överskådlig bild av justitieombudsmannens verksamhet och problemen inom laglighetskontrollen.

Justitieombudsmannens verksamhet i siffror

(6) Under året inkom över 6 600 klagomål. Antalet klagomål har minskat något jämfört med tidigare år. Under berättelseåret avgjordes över 6 800 klagomål. Trots det stora antalet klagomål har målet med en behandlingstid på högst ett år uppnåtts i slutet av året.

(7) Antalet egna initiativ som avgjordes var cirka 50. Av klagomålen och initiativen resulterade omkring 14 procent i åtgärder från justitieombudsmannens sida. Under året utfördes nästan 80 inspektioner.

Inlägg av justitieombudsmannen och biträdande justitieombudsmännen

(8) Justitieombudsman Petri Jääskeläinen behandlar i sitt inlägg justitieombudsmannens inspektionsverksamhet. Alla människor förmår, vill eller förstår dock inte att anföra klagomål om de kränkningar eller missförhållanden som de upplevt, sägs det i inlägget. Ändå nämns inspektionerna som justitieombudsmannens viktigaste form av laglighetskontroll. Inspektionerna är sär-

Betänkande GrUB 1/2024 rd

skilt viktiga för att trygga rättigheterna för och behandlingen av sådana personer, såsom barn, äldre, personer med funktionsnedsättning, frihetsberövade och utlänningar. Inspektionerna är enligt inlägget viktiga även inom andra områden inom myndighetsverksamheten där klagomål vanligtvis lämnas in sällan. Av dessa och vissa andra orsaker utgör inspektionerna ett bra tillfälle inte bara för laglighetskontroll utan också för justitieombudsmannens åtgärder för att förebygga kränkningar samt styra och utveckla myndighetsverksamheten.

(9) Temat för biträdande justitieombudsman Maija Sakslins inlägg är uppföljning av justitieombudsmannens ställningstaganden och framställningar. Sakslin hänvisar till den finländska respekten för lagbundenhet och lagenlighet, vilket resulterar i att justitieombudsmannens ställningstaganden och framställningar har genomförts effektivt. Under de senaste åren har uppföljningen i efterhand dock ökat. Sakslin påpekar också att uppföljningen av hur lagförslagen framskrider sker systematiskt. Som ett led i justitieombudsmannens laglighetskontroll görs också författningsförslag och andra framställningar för att genomföra ställningstaganden och rekommendationer från organen för övervakning av människorättskonventionerna. I den nationella människorättsinstitutionens interna arbetsfördelning är det Människorättscentrets uppgift att följa upp tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna.

(10) Biträdande justitieombudsman Pasi Pölönen granskar i sitt inlägg brottspåföljdsområdet. Pölönen påpekar att det i justitieombudsmannens laglighetskontroll framkommer särskilt många brister i fängelsernas verksamhet och att detta ständigt ger anledning till kritik och behov av att utveckla verksamheten. Enligt Pölönen finns det dock ingen anledning att rikta särskild kritik mot brottspåföljdsområdet, utan en betydande del av missförhållandena är resursbaserade.

(11) Grundlagsutskottet anser att de frågor som tas upp i berättelsen är viktiga.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner ett ställningstagande med anledning av berättelse B 11/2023 rd.

Utskottets förslag till ställningstagande

Riksdagen har ingenting att anmärka med anledning av berättelsen.

Betänkande GrUB 1/2024 rd

Helsingfors 7.3.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
vice ordförande Vilhelm Junnila saf
medlem Petri Honkonen cent
medlem Hannu Hoskonen cent
medlem Teemu Keskisarja saf
medlem Anna Kontula vänst
medlem Jarmo Lindberg saml
medlem Johanna Ojala-Niemelä sd
medlem Onni Rostila saf
medlem Ville Skinnari sd
medlem Ville Valkonen saml
ersättare Janne Heikkinen saml.

Sekreterare var

utskottsråd Mikael Koillinen.